

**Monumentul Aurel Vlaicu, Aeroportul
Transilvania Târgu Mureș**

Studiu de istoria artei

Dr. László Annamária

Istoric de artă

Târgu Mureș,

2020

Obiectul studiului

Prezentul studiu are drept obiect cercetarea Monumentului Aurel Vlaicu din incinta R.A. Aeroportul Transilvania Târgu Mureș, la cererea arh. Keresztes Géza, în vederea începerii lucrărilor de conservare/restaurare al monumentului. Obiectivul monument este situat pe un teren construit al R.A. Aeroportul Transilvania Târgu Mureș. A fost realizat și folosit cu funcțiunea de monument de for public memorial, fiind un monument de artă monumentală, care are drept scop comemorarea și omagierea personalității și activității lui Aurel Vlaicu.

Studiul conține un scurt istoric al aeroportului, prezentăm legătura dintre Aurel Vlaicu și orașul Târgu Mureș, precum și o scurtă biografie al artistului, care a realizat monumentul, obiectul lucrării, prezentăm stadiul actual al monumentului, iar în final formulăm câteva recomandări cu privire la lucrările de reabilitare/restaurare ce vor fi întreprinse.

Cercetările s-au realizat în baza investigării surselor cartografice, bibliografice și documentare din arhive publice sau private și raportarea acestora la situația actuală prin analiza in situ a monumentului.

Statutul juridic și de protecție

Monumentul Aurel Vlaicu se află situat în incinta R.A. Aeroportul Transilvania Târgu Mureș. Deși Monumentul Aurel Vlaicu nu este clasat în Lista Monumentelor Istorice, el poate fi considerat ca un monument de for public memorial, fiind un monument de artă monumentală.

Scurt istoric al aeroportului

Istoricul și evoluția țesutului urban din zona aferentă Monumentului Aurel Vlaicu sunt strâns legate de cele ale R.A. Aeroportul Transilvania Târgu Mureș.

Aeroportul Transilvania Târgu Mureș este un aeroport internațional situat la 14,5 km. sud-vest de centrul municipiului Târgu Mureș, județul Mureș, în centrul României.

Anterior cunoscut sub numele de Aroportul Vidrasău Târgu Mureș, a fost redenumit Aeroportul Transilvania Târgu Mureș în mai 2006. Aeroportul deservește municipiul Târgu Mureș, precum și județele Mureș, Harghita și Bistrița Năsăud.

Aeroportul Transilvania Târgu Mureș nu este primul aeroport al orașului. Primul aeroport al orașului fost ridicat într-o altă locație, în imediata vecinătate al orașului începând cu anul 1936. Prin ordinul nr. 35.156/1936, Ministerul de Interne înființează Aeroportul

Târgu Mureș ce se va realiza și dezvolta etapizat în amplasamentul ales – aproape de locul unde a aterizat Aurel Vlaicu la 1 septembrie 1912, cu avionul construit de el, Vlaicu II, în cadrul unui zbor demonstrativ.

Ca urmare a Raportului nr. 274571/1936, în ședința din 08.12.1936 Comisia interimară a Primăriei Municipiului Târgu Mureș a decis începerea lucrărilor. Aeroportul era amplasat în aval la 2,5 km. de centrul Municipiului Târgu Mureș, în apropierea fabricii de zahăr pe o platformă de 313 ha, pe malul stâng al râului Mureș. Lucrările de construcție au început în luna mai al anului 1937. La 5 septembrie 1937, în timpul lucrărilor, a avut loc dezvelirea unei plăci comemorative Aurel Vlaicu. Ideea era, ca aeroportul să poartă numele celui mai mare aviator român. Conform unui raport, la acea dată costurile construcției aeroportului se ridica până la 5 113 522 lei. La sfârșitul anului se vorbește deja de o investiție de 16 milioane de lei. Primele zboruri au avut loc în iunie 1939, însă zborurile regulate între Târgu Mureș și Cluj au fost suspendate încă o lună, deoarece înclinațiile pistei de decolare prezentau pericol pentru manevrele avioanelor¹. Aeroportul Târgu Mureș este dotat cu stație meteorologică conform standardelor vremii și centru de emisie, alături de radiogoniometru. Se amenajează la parterul Palatului Culturii din Târgu Mureș agenția TARS devenită ulterior TAROM.²

Nevoia construirii unui nou aeroport și desființarea celui existent a fost formulat în anul 1956. În momentul respectiv locul noii aerogări nu era definitivat. Ca posibile locații au fost nominalizate trei sate din apropierea Târgu Mureșului: Cristești, Sângeorgiu de Mureș și Ernei. Singurul lucru, ce a fost fixat, era faptul, că aeroportul trebuia să se afle la cel puțin 5 km. distanță de oraș.³

În timpul vizitei lui Gheorghe Gheorghiu Dej între 7 și 10 septembrie 1959 s-a vorbit din nou despre necesitatea mutării aeroportului într-o zonă din afara orașului.⁴ Lucrările de construcție însă au fost începute doar la 15 octombrie 1966, pe un amplasament în aval de râul Mureș, în dreptul satului Vidrasău⁵, cu coordonatele 24°24'51" longitudine estică și

¹Időtár III. Marosvásárhely történeti kronológiája 1919-től 1944-ig. Összeállította Sebestyén Mihály. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2011. 323, 335, 338, 342, 345, 346, 349, 351, 377.

²În data de 18. Septembrie 1954 compania TARS a devenit TAROM-Transporturile Aeriene Române. În următorii cinci ani, compania a devenit compania națională de transporturi a României, ieșind de sub influența economică sovietică, astfel compania TAROM a devenit una controlată în întregime de guvernul român.

³Időtár IV. Marosvásárhely történeti kronológiája 1945-1989. Összeállította Sebestyén Mihály. Mentor Kiadó —Mentor Könyvek Kiadó, Marosvásárhely, 2014. 92

⁴Idem. 120.

⁵Vidrasău (în maghiară Vidrátszeg) este o localitate componentă a orașului Ungheni din județul Mureș, aflată la cca. 17 km de municipiul Târgu Mureș. Prima atestare documentară a localității Vidrasău datează din anul 1383.

46°28'04" latitudine nordică, la 14,5 km. de Municipiul Târgu Mureș, pe o platformă de 78 ha, aflată la o altitudine de 294 m față de nivelul mării.⁶

Primul comandant al Noului Aeroport Târgu Mureș a fost Tiberiu Molnar, care, anterior a fost comandantul vechiului aeroport.

Noul Aeroport a dispus de: pistă înierbată, aerogară, uzină electrică, clădire industrială, radiofar, radiogoniometru, platformă betonată îmbarcare/debarcare, balizaj simplificat pentru zboruri de noapte, turn de control.

Aeroportul Târgu Mureș este inaugurat în anul 1969 pe noul amplasament din Vidrasău. Pista și platforma de îmbarcare/debarcare au fost extinse.

În anul 1976 sculptorul Ion Vlasiu ridică un monument de artă monumental, din piatră, închinat lui Aurel Vlaicu în spațiul de acces a noului Aeroport Târgu Mureș.

În anul 1997 prin H.G. nr. 398/04.08.1997, Aeroportul Târgu Mureș se transferă sub tutela Consiliului Județean Mureș, bucurându-se de o regie autonomă aeroportuară cu specific deosebit, de interes național.⁷

În luna mai 2006, Aeroportul Târgu Mureș capătă denumirea de Aeroportul Transilvania Târgu Mureș.⁸

Ministerul Transporturilor și Infrastructurii a emis în data de 4 mai 2012 Ordinul 360 privind certificarea ca aeroport internațional a Aeroportului Transilvania Târgu Mureș.⁹

Istoricul și descrierea monumentului

În anul 1976 sculptorul Ion Vlasiu ridică un monument din piatră închinat lui Aurel Vlaicu în spațiul de acces al noului Aeroport Târgu Mureș. Din puținele acte ale aeroportului, care se păstrează în fondurile Arhivelor Naționale Direcția Județeană Mureș, nu am găsit documente referitoare la ridicarea monumentului. În momentul de față, în starea actuală a cercetării, nu știm, dacă monumentul a fost comandat direct de la Ion Vlasiu, sau acesta a fost desemnat în urma unui concurs, sau, eventual, artistul s-a oferit să realizeze monumentul.

Monumentul constă dintr-un ansamblu format dintr-un obelisc și o platformă-soclu. Obeliscul are forma unui trunchi de piramidă cu baza triunghiulară și partea superioară înclinată; pe latura dinspre sud-vest este amplasat, asimetric, un basorelief din calcar cu chipul lui Aurel Vlaicu lângă care este inscripționat în partea din stânga-jos, textul OMAGIU

⁶Idotâr IV. 186.

⁷<http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/12622> accesat 11.02.2020.

⁸<https://www.aeroportultransilvania.ro/despre-aeroport/istoric-aeroport/> accesat 11.02.2020.

⁹<http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/137774> accesat 11.02.2020.

LUI AUREL VLAICU. Platforma-soclu triunghiulară încununată simetric, pe latura principală dinspre sud-vest, de două aripi stilizate, din calcar, în partea din stânga-jos este inscripționat textul:

INVENTATORUL PRIMULUI AVION ROMÂNESC
EROU AL SBORULUI 1882-1913.

Întreg ansamblul este amplasat pe o pastilă înierbată, în forma unui triunghi dreptunghic, având cateta mică paralelă cu latura dinspre sud-vest a monumentului. Pastila înierbată este înconjurată de alei carosabile, pe latura de nord-vest fiind stația-platformă de autobuze ale aerogării.

Pastila înierbată conține mici zone, neorganizate, cu arbuști de tip gard viu precum și mobilier urban (coșuri de gunoi) pentru strângerea deșeurilor.

Cele două triunghiuri, cel al platformei soclu și cel al obeliscului sunt triunghiuri echilaterale înscrise, așezate cu o latură spre sud-vest și cu vârful spre nord-est.

Latura triunghiului platformei-soclu este de cca. 12,00 m iar latura triunghiului obeliscului este cca 2,60 m. Înălțimea platformei-soclu este de cca. 1,20 m deasupra terenului, iar înălțimea obeliscului este de cca. 9,00 m. Atât obeliscul, cât și platforma- soclu, realizate din beton armat, sunt placate cu plăci de travertine.

Monumentul este un omagiu adus genialului Aurel Vlaicu – erou al zborului.

Aurel Vlaicu

Aurel Vlaicu (1882, Bințiți, jud. Hunedoara – 1913, Bănești, jud. Prahova) a fost un inginer român, inventator și pionier al aviației române și mondiale. În cinstea lui, comuna Bințiți se numește astăzi Aurel Vlaicu.

A urmat studiile la liceul reformat din Orăștie, luând bacalaureatul la Sibiu. Studiile ingineresti a început la Universitatea Tehnică din Budapesta, continuând între anii 1903 și 1907 la Technische Hochschule din München.¹⁰ Schimbare majoră în viața profesională intervine, când se mută în București. La Arsenalul Armatei începe să construiască primul său avion, numit Vlaicu I. În anul 1911 construiește un al doilea avion, Vlaicu 2. Cu acest avion din urmă a zburat la 1 septembrie 1912 pe Câmpul Măcelarilor, aflat la marginea Târgu Mureșului. Aurel Vlaicu a rămas în aer timp de 20 de minute în fața unui public numeros. Despre evenimentul deosebit petrecut la marginea orașului, jurnalistul Gyula Pálmai a scris

¹⁰ Szögi László: Magyarországi diákok németországi egyetemeken és főiskolákon 1789-1919. (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban 5), Budapest. 2001. 12453

un articol de două pagini, tipărit pe prima și a doua pagină al cotidianului târgumureșean Székely Napló, apărut la 3 septembrie 1912.¹¹

Ion Vlasiu

Ion Vlasiu (1908, Lechința, jud. Mureș - 1997, București) își începe cursurile în anul 1921 la Școala de Arte și Meserii din Târgu-Mureș, iar din 1928 se înscrie la cursurile de sculptură ale Școlii de Arte Frumoase din Cluj-Napoca, îndrumătorul său fiind Romul Ladea. În 1937 călătorește la Praga, Belgrad și Budapesta, iar din 1938 are o expoziție personală de pictură și sculptură la Paris, expunând și la Salon des Tuileries. În 1938 devenise profesor la Academia de Arte Frumoase din Timișoara. Din 1966 până în 1969 ocupă funcția de redactor șef al revistei Arta. Este autorul mai multor monumente publice dedicate unor personalități sau evenimente importante, cum ar fi Horia, Cloșca și Crișan de la Cluj, Monumentul Unirii de la Blaj, Monumentul lui Aurel Vlaicu de la Târgu Mureș, Ion Creangă de la Piatra Neamț. A fost distins cu mai multe premii dintre care amintesc Premiul Academiei Române în anul 1939, Premiul Anastase Simu în anul 1942, sau titlul de Doctor Honoris Causa al Universității Babeș-Bolyai în anul 1993.

Ion Vlasiu a sculptat, a pictat, a desenat, a scris critică de artă, proză memorialistică, roman, jurnal, povești pentru copii, ghicitori, piese de teatru. Postum, prietenii i-au publicat un volum de versuri. Unii comentatori ai operei lui au fost de părere că risipa în prea multe direcții nu e bună, alții au preferat să vadă aici complementarități și manifestări ale unei naturi proteice care a ales să nu își cenzureze impulsurile creatoare indiferent de limbaj sau mediu.

Descrierea monumentului

Monumentul Aurel Vlaicu, realizat în anul 1976, face parte dintr-o perioadă a artistului în care portretele sunt marcate de o deformare expresionistă a fizionomiei. Pentru artistul Ion Vlasiu cioplitul în piatră a fost modul privilegiat de expresie înțeles nu doar ca tehnică, ci în spiritul ideilor timpului ca o cale de acces la sensurile primordial ale materiei.

Portretul-basorelief cioplit din calcar, al lui Aurel Vlaicu, este situat la baza unui obelisc placat cu travertin, ce se înalță spre cer deasupra unor perechi de aripi cioplite și ele din același calcar.

¹¹ Székely Napló, 2012. szeptember 3.

Folosirea triunghiului, a numărului 3, în compoziția ansamblului monumental, aduce planul divin în juxtapunerea pe verticală a trei triunghiuri – unul al platformei soclu și celelalte două ale obeliscului, triplând în nemurire simbolul eroului zborului.

Rezumând evoluția ansamblului artistic monumental Aurel Vlaicu, putem spune, că, configurația sa spațial-volumetrică a rămas aceeași ca cea din momentul edificării – anul 1976, intervențiile efectuate asupra sa în decursul timpului având doar caracter de reparații locale și întreținere.

Starea actuală a monumentului

În prezent starea sa de conservare-degradare este improprie unui act artistic, de comemorare și de omagiere. Monumentul Aurel Vlaicu, prezintă o stare de degradare extinsă, atât a componentelor structural-arhitecturale precum și a finisajelor și componentelor artistice.

Pe de altă parte o serie de intervenții necorespunzătoare efectuate în diverse perioade de timp precum și lipsa unei întrețineri adecvate au adus daune atât componentelor structural, de finisaj, cât și componentelor artistice din piatră de calcar.

Placajul din travertine prezintă multiple degradări: fisurări, desprinderi, lacune, atac biologic (mușchi, licheni) și degradări cauzate de factorii climatic, îngheț/dezgheț, infiltrații de apă, poluare, etc.

Structura din beton armat, atât a platformei soclu, cât și a obeliscului, a suferit o serie de degradări produse de agresiunea chimică de carbonatare a betonului, precum și de agresiunea ciclurilor de îngheț/dezgheț, fisuri și crăpături ale betonului.

În ceea ce privește starea componentelor artistice ale monumentului, respective portretului – basorelief, cele două aripi, precum și textilele inscripționate, se constată degradări de natură fizico—mecanică, chimică și biologică: degradări puternice de culoare, depuneri masive de praf și noxe, depuneri de cruste diverse, numeroase pete datorate șiroii apelor meteorice precum și lacune și desprinderi ale elementelor.

Concluzii

Procese de degradare ale monumentului au fost accelerate și datorită eroziunii cauzate de vânturile puternice precum și îmbătrânirii materialelor. La întreg ansamblul monumental se constată acțiuni fizice, chimice și biologice în creștere, evidențiindu-se o acțiune combinată fizico-chimică, bio-chimică, bio-mecanică.

Vibrațiile specific unui aeroport acționează asupra coeziunii structurii, a îmbinărilor dintre material de natură diferită afectând starea energetic natural a materialelor.

Procese fizico/mecanice sunt generate de vibrațiile din terasamentul pistelor și al traficului de mașini de pe autostrada E60 din vecinătate, efectele cumulative a undelor sonore din poluarea fonică provenită din traficul aerian.

Poluarea și umiditatea crescută a aerului contribuie la formarea unor produși chimici cu puternic caracter acid care corodează, demineralizează, modifică culoarea, dizolvă, conduc la cristalizări și recristalizări, scad coeziunea internă a materialelor. Apar astfel de modificări la profilele sculptate, cruste negre, verzi, ruginii la suprafețele de piatră, stare de friabilitate și desprinderi ale elementelor din piatră.

La o analiză vizuală a monumentului, se pare, că acesta nu a beneficiat de intervenții de tip reparații generale sau consolidări majore, cel mult au avut loc intervenții și reparații de ordin local fără a avea o consultare de specialitate privind componentele artistice și de finisaj.

Recomandări de intervenție

Monumentul Aurel Vlaicu prezintă calități intrinseci istorice, memorial, plastic, arhitecturale și urbanistice. În raport cu zona din care face parte, Aeroportul Transilvania Târgu Mureș, monumentul Aurel Vlaicu se remarcă prin caracteristica sa de reprezentare artistic și estetică, fiind totodată și un reper urbanistic cu caracter de unicat.

Deși Monumentul Aurel Vlaicu nu este clasat în Lista Monumentelor Istorice, el poate fi considerat ca un monument de for public memorial, fiind un monument de artă monumentală.

În cazul unor intervenții, care sunt mai mult decât necesare, este recomandabilă revenirea la imaginea inițială, fiind impuse restricțiile de conservare a valorilor culturale de patrimoniu.

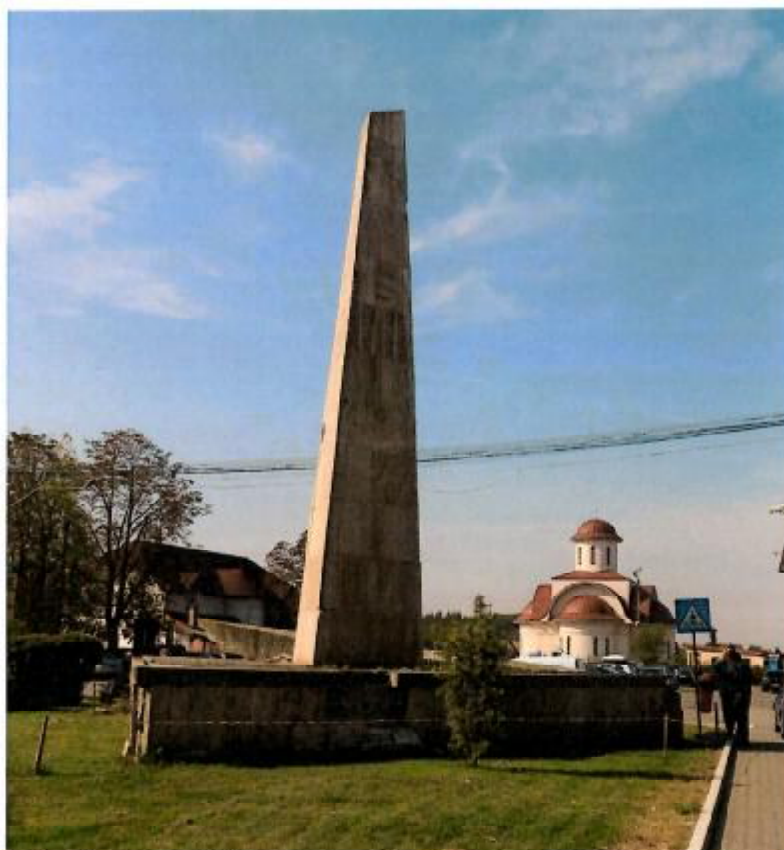
Toate intervențiile trebuie să țină cont de calitatea sa de ansamblu artistic monumental.

Refacerea și/sau completarea elementelor de finisaj va trebui efectuată conform celor originale. Elementele originale ce vor fi înlocuite, vor fi extrase cu maximă atenție, vor fi depozitate corespunzător în vederea replicării, și vor fi păstrate ca martori originali ai monumentului.

Monumentul Aurel Vlaicu – vedere cu basorelieful aviatorului

Partea din spate al obeliscului

Detalii. Starea actuală al monumentului

Lipsă litere din inscripția monumentului

Detaliu. Starea actuală al monumentului.

